

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΣΥΜΦΩΝΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Γενικό Σχόλιο 20¹: Αντικαθιστά το Γενικό Σχόλιο 7 για την απαγόρευση των βασανιστηρίων και της σκληρής μεταχείρισης ή τιμωρίας

Άρθρο 7 του Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα² (44η σύνοδος, 1992)

1. Το παρόν σχόλιο αντικαθιστά και συμπληρώνει το γενικό σχόλιο 7 (που υιοθετήθηκε κατά τη δέκατη έκτη σύνοδο της Επιτροπής, το 1982).

2. Σκοπός των διατάξεων του άρθρου 7 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα³ είναι η προστασία τόσο της αξιοπρέπειας όσο και της σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας του ατόμου. Με νομοθετικά και άλλα αναγκαία μέτρα το κράτος υποχρεούται να προστατεύει όλους τους πολίτες από τις πράξεις που απαγορεύει το άρθρο 7, είτε τελούνται από πρόσωπα που ενεργούν με την επίσημη ιδιότητά τους ή εκτός των καθηκόντων τους είτε από ιδιώτες. Η απαγόρευση του άρθρου 7 συμπληρώνεται από τις θετικές προϋποθέσεις της παραγράφου 1 του άρθρου 10 του Συμφώνου, που ορίζει ότι «κάθε πρόσωπο που στερείται της ελευθερίας του αντιμετωπίζεται με ανθρωπισμό και σεβασμό της εγγενούς ανθρώπινης αξιοπρέπειας».

3. Το κείμενο του άρθρου 7 δεν επιτρέπει περιορισμό της προστασίας που παρέχει. Η Επιτροπή επιβεβαιώνει ότι, ακόμα και σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, όπως αυτές που αναφέρονται στο άρθρο 4 του Συμφώνου, δεν επιτρέπεται καμία παρέκκλιση από τις διατάξεις του που παραμένουν εφαρμοστέες. Επίσης, επισημαίνει ότι δεν μπορεί να προβληθεί καμία δικαιολογία ή ελαφρυντική περίπτωση για την παραβίαση του άρθρου 7, συμπεριλαμβανομένων των περιστάσεων που αφορούν σε διαταγή προϊσταμένου ή δημόσια αρχής.

4. Το Σύμφωνο δεν περιλαμβάνει ορισμό των εννοιών του άρθρου 7 ούτε η Επιτροπή θεωρεί απαραίτητο να καταρτίσει κατάλογο με τις απαγορευμένες πράξεις ή να διακρίνει μεταξύ των διαφόρων μορφών τιμωρίας ή μεταχείρισης. Οι σχετικές διακρίσεις των επίμαχων πράξεων εξαρτώνται από τη φύση, το σκοπό και τη σοβαρότητα της κρίσιμης μεταχείρισης.

5. Η απαγόρευση του άρθρου 7 αναφέρεται σε πράξεις που προκαλούν όχι μόνο σωματικό αλλά και ψυχικό πόνο. Εξάλλου, κατά την άποψη της Επιτροπής, η απαγόρευση πρέπει να επεκταθεί στη σωματική τιμωρία, συμπεριλαμβανομένων των υπερβολικών κυρώσεων που διατάσσονται ως ποινή για έγκλημα ή ως εκπαιδευτικό ή πειθαρχικό μέτρο. Υπογραμμίζεται εν προκειμένω ότι το άρθρο 7 προστατεύει, ιδίως, τα παιδιά, τους μαθητές και τους ασθενείς στα εκπαιδευτικά και ιατρικά ιδρύματα.

6. Η Επιτροπή σημειώνει ότι μπορεί να συνιστά απαγορευμένη κατά το άρθρο 7 πράξη η παρατεταμένη απομόνωση του κρατούμενου ή του καταδικασθέντα. Σύμφωνα με την άποψη που εξέφρασε στο Γενικό Σχόλιο Νο. 6 (16η σύνοδος), το άρθρο 6 του Συμφώνου⁴ αναφέρεται γενικά

¹ Υιοθετήθηκε το 1992 κατά την 44η σύνοδο της Επιτροπής. Μετάφραση στην ελληνική και επιμέλεια: Γραφείο της Υπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Ελλάδα.

Για το κείμενο στην αγγλική βλέπε: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/453883fb0.html>

² Έχει κυρωθεί από την Ελλάδα με το N. 2462/1997 (ΦΕΚ 25, τ. Α')

³ Σημείωση της επιμελήτριας: Το άρθρο 7 του Συμφώνου ορίζει: «Κανείς δεν υποβάλλεται σε βασανιστήρια ούτε σε ποινές ή μεταχειρίσεις σκληρές, απάνθρωπες ή εξευτελιστικές. Ειδικότερα, απαγορεύεται η υποβολή προσώπου, χωρίς την ελεύθερη συγκατάθεσή του σε ιατρικό ή επιστημονικό πείραμα».

⁴ Σημείωση της επιμελήτριας: το άρθρο 6 της Σύμβασης ορίζει: «1. Το δικαίωμα στη ζωή είναι εγγενές στον άνθρωπο. Το δικαίωμα αυτό πρέπει να προστατεύεται από το νόμο. Από κανένα δεν μπορεί να αφαιρεθεί αυθαίρετα η ζωή. 2. Στις χώρες που δεν έχουν καταργήσει την ποινή του θανάτου, η καταδίκη σε θάνατο δεν μπορεί να επιβληθεί παρά μόνο για τα πιο σοβαρά εγκλήματα, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία τη στιγμή που το έγκλημα τελέσθη κε, η οποία δεν πρέπει να

στην κατάργηση της θανατικής ποινής με τρόπο που υποδηλώνει ότι αυτή είναι επιθυμητή. Επιπλέον, η θανατική ποινή που εφαρμόζεται από τα συμβαλλόμενα κράτη για τα πιο σοβαρά εγκλήματα πρέπει όχι μόνον να περιορίζεται σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που θέτει το άρθρο 6, αλλά και να εκτελείται με τρόπο που προκαλεί τον ελάχιστο σωματικό και ψυχικό πόνο.

7. Το άρθρο 7 απαγορεύει ρητά τα ιατρικά ή επιστημονικά πειράματα χωρίς την ελεύθερη συγκατάθεση του ενδιαφερομένου. Η Επιτροπή σημειώνει ότι οι εκθέσεις των συμβαλλομένων κρατών περιέχουν εν γένει ελάχιστες πληροφορίες για το ζήτημα αυτό. Εφιστάται ειδική προσοχή στην ανάγκη και στα μέσα που εγγυώνται την εφαρμογή αυτής της διάταξης. Αναφορικά με αυτά τα πειράματα η Επιτροπή σημειώνει περαιτέρω ότι απαιτείται ειδική προστασία στην περίπτωση των προσώπων που δεν είναι ικανά να συγκατατεθούν και ειδικότερα όσων κρατούνται ή εκτίουν ποινές φυλάκισης. Τα πρόσωπα αυτά δεν πρέπει να υποβάλλονται σε ιατρικά ή επιστημονικά πειράματα που μπορεί να αποβούν επιζήμια για την υγεία τους.

8. Η Επιτροπή σημειώνει ότι για την εφαρμογή του άρθρου 7 δεν αρκεί η απαγόρευση της μεταχείρισης ή της τιμωρίας που προβλέπει ή η ποινικοποίησή της. Τα κράτη μέλη οφείλουν να την ενημερώνουν για τα νομοθετικά, διοικητικά, δικαστικά και άλλα μέτρα που λαμβάνουν για την πρόληψη και την καταστολή των πράξεων των βασανιστηρίων και της σκληρής, απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης σε κάθε έδαφος που υπάγεται στη δικαιοδοσία τους.

9. Κατά την άποψη της Επιτροπής, τα κράτη μέλη δεν πρέπει να εκθέτουν τους πολίτες σε κίνδυνο βασανιστηρίων ή σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας όταν επιστρέφουν από άλλη χώρα κατ' εφαρμογή διαδικασίας έκδοσης, απέλασης ή επαναπροώθησης. Τα συμβαλλόμενα κράτη υποχρεούνται να αναφέρουν στις εκθέσεις τους τα μέτρα που έχουν υιοθετήσει για το σκοπό αυτό.

10. Η Επιτροπή πρέπει να ενημερώνεται για τον τρόπο με τον οποίο τα συμβαλλόμενα κράτη ενημερώνουν τους πολίτες για την απαγόρευση των βασανιστηρίων και της μεταχείρισης που ορίζει το άρθρο 7. Είναι απαραίτητη η κατάλληλη εκπαίδευση και κατάρτιση του προσωπικού εφαρμογής του νόμου, του ιατρικού προσωπικού, των αστυνομικών αρχών και κάθε προσώπου που εμπλέκεται στην κράτηση ή στη μεταχείριση όσων υποβάλλονται σε οιασδήποτε μορφής σύλληψη, κράτηση ή φυλάκιση. Σχετικά, τα συμβαλλόμενα κράτη οφείλουν να την ενημερώνουν για τις οδηγίες και την κατάρτιση που παρέχουν και για τον τρόπο με τον οποίο η απαγόρευση του άρθρου 7 αποτελεί αναπόσπαστο μέρος των επιχειρησιακών κανόνων και των δεοντολογικών προτύπων που καλούνται να εφαρμόσουν οι προαναφερόμενοι επαγγελματίες.

11. Εκτός από την περιγραφή των πρωτοβουλιών που εξασφαλίζουν την προστασία από τις πράξεις που απαγορεύει το άρθρο 7, που δικαιούται κάθε άνθρωπος, το συμβαλλόμενο κράτος υποχρεούται να παρέχει λεπτομερείς πληροφορίες για τις εγγυήσεις που διασφαλίζουν την ειδική προστασία των ιδιαίτερα ευάλωτων προσώπων. Υπογραμμίζεται ότι η συστηματική αναθεώρηση των ανακριτικών κανόνων, μεθόδων και πρακτικών, καθώς και των ρυθμίσεων κράτησης και μεταχείρισης όσων υποβάλλονται σε οιασδήποτε μορφής σύλληψη, κράτηση ή φυλάκιση αποτελεί αποτελεσματικό μέσο πρόληψης των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης. Για να εξασφαλι-

είναι αντίθετη με τις διατάξεις του παρόντος Συμφώνου ούτε με τη Σύμβαση για την πρόληψη και τιμωρία του εγκλήματος της γενοκτονίας. Η ποινή αυτή δεν μπορεί να εκτελεστεί παρά μόνο δυνάμει τελεσίδικης απόφασης που εκδόθηκε από αρμόδιο δικαστήριο. 3. Όταν η αφαίρεση της ζωής αποτελεί το έγκλημα της γενοκτονίας, είναι αυτονόητο ότι τίποτα στο παρόν άρθρο δεν επιτρέπει σε κανένα Συμβαλλόμενο Κράτος στο παρόν Σύμφωνο να παρεκκλίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο από οποιαδήποτε υποχρέωση που έχει αναλάβει βάσει των διατάξεων της Σύμβασης για την πρόληψη και τιμωρία του εγκλήματος της γενοκτονίας. 4. Οποιοδήποτε πρόσωπο που καταδικάζεται σε θάνατο έχει το δικαίωμα να υποβάλει αίτηση χάριτος ή μετατροπής της ποινής. Σε όλες τις περιπτώσεις μπορεί να χορηγείται αμνηστία, χάρις ή μετατροπή της ποινής του θανάτου. 5. Η θανατική ποινή δεν επιβάλλεται για εγκλήματα που διαπράχθηκαν από πρόσωπα κάτω των δεκαοκτώ ετών και δεν εκτελείται όσον αφορά τις εγκύους. 6. Καμιά διάταξη του παρόντος άρθρου δεν μπορεί να γίνει αντικείμενο επίκλησης προκειμένου να καθυστερήσει ή να εμποδιστεί η κατάργηση της θανατικής ποινής από ένα Συμβαλλόμενο Κράτος στο παρόν Σύμφωνο».

στεί η αποτελεσματική προστασία των κρατουμένων, επιβάλλεται να προβλεφθεί ο εγκλεισμός τους σε χώρους επίσημα αναγνωρισμένους ως χώρους κράτησης καθώς και η καταγραφή του ονοματεπωνύμου τους και του χώρου κράτησής τους αλλά και των ονοματεπωνύμων των προσώπων που φέρουν ευθύνη για την κράτησή τους σε αρχεία άμεσα διαθέσιμα και προσιτά στους ενδιαφερόμενους, συμπεριλαμβανομένων των συγγενών και των φίλων. Για τον ίδιο λόγο, πρέπει να καταγράφονται η ώρα και ο τόπος όλων των ανακρίσεων καθώς και τα ονοματεπώνυμα όλων των παρισταμένων, οι σχετικές δε πληροφορίες πρέπει να είναι διαθέσιμες στο πλαίσιο των δικαστικών ή διοικητικών διαδικασιών. Επιβάλλεται επίσης να προβλεφθεί η απαγόρευση της κράτησης *incommunicado*⁵. Σε αυτό το πλαίσιο, τα συμβαλλόμενα κράτη οφείλουν να διασφαλίζουν ότι δεν υπάρχει στους χώρους κράτησης εξοπλισμός που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την πρόκληση βασανιστηρίων ή κακομεταχείρισης. Επίσης, η προστασία του κρατούμενου επιβάλλει την άμεση και τακτική πρόσβασή του σε γιατρούς και δικηγόρους, και, υπό κατάλληλη εποπτεία, όταν τούτο είναι αναγκαίο, στα μέλη της οικογένειας.

12. Για να αποθαρρύνονται οι παραβιάσεις των διατάξεων του άρθρου 7 είναι σημαντικό να απαγορεύει η νομοθεσία την εφαρμογή τυπικών προϋποθέσεων (παραδεκτού) στις δικαστικές διαδικασίες που αφορούν σε καταθέσεις ή ομολογίες που είναι προϊόν βασανιστηρίων ή άλλης απαγορευμένης κακομεταχείρισης.

13. Κατά την παρουσίαση των εκθέσεών τους τα συμβαλλόμενα κράτη οφείλουν να αναφέρουν τις κυρώσεις που προβλέπουν οι διατάξεις του ποινικού δικαίου για τις πράξεις βασανιστηρίων και σκληρής, απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, είτε τελούνται από δημόσιους λειτουργούς ή άλλα πρόσωπα που ενεργούν εν ονόματι του κράτους, ή από ιδιώτες. Επιβάλλεται να προβλέπεται ότι φέρουν ποινική ευθύνη και όσοι παραβιάζουν το άρθρο 7 ενθαρρύνοντας, διατάσσοντας, ανεχόμενοι ή τελώντας τις απαγορευμένες πράξεις. Επομένως, όσοι αρνούνται να υπακούσουν εντολές δεν πρέπει να τιμωρούνται ή να υπόκεινται δυσμενή μεταχείριση.

14. Το άρθρο 7 θα πρέπει να εφαρμόζεται σε συνδυασμό με τη διάταξη της παραγράφου 3 του άρθρου 2 της Σύμβασης. Στις εκθέσεις τους, τα συμβαλλόμενα κράτη υποχρεούνται να αναφέρουν τον τρόπο με τον οποίον το νομικό τους σύστημα εγγυάται αποτελεσματικά την άμεση παύση όλων των πράξεων που απαγορεύει το άρθρο 7 καθώς και τα κατάλληλα μέσα έννομης προστασίας. Η εθνική νομοθεσία πρέπει να αναγνωρίζει το δικαίωμα καταγγελίας για την κακοποίηση που απαγορεύει το άρθρο 7. Οι σχετικές καταγγελίες πρέπει να διερευνώνται άμεσα και αμερόληπτα από τις αρμόδιες αρχές ώστε να είναι αποτελεσματική η άσκηση της έννομης προστασίας. Οι εκθέσεις των συμβαλλομένων κρατών πρέπει να περιλαμβάνουν συγκεκριμένες πληροφορίες για τα ένδικα μέσα που παρέχονται στα θύματα της κακοποίησης και για τη διαδικασία που εφαρμόζεται για την εξέτασή τους καθώς και στατιστικά στοιχεία για τον αριθμό των καταγγελιών και τον τρόπο χειρισμού τους.

15. Η Επιτροπή διαπίστωσε ότι κάποια κράτη έχουν χορηγήσει αμνηστία για πράξεις βασανιστηρίων. Γενικά, η αμνηστία είναι κατά κανόνα ασυμβίβαστη με την υποχρέωση των κρατών να διερευνούν παρόμοιες πράξεις, να εγγυώνται την προστασία από αυτές σε όσους υπάγονται στη δικαιοδοσία τους και να διασφαλίζουν ότι δεν θα επαναληφθούν στο μέλλον. Τα κράτη δεν μπορούν να στερούν από τους πολίτες το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής, συμπεριλαμβανομένων της αποζημίωσης και της κατά το δυνατόν πλήρους αποκατάστασης.

⁵ Σημείωση της επιμελήτριας: πρόκειται για την κράτηση σε απομόνωση, χωρίς τη δυνατότητα επικοινωνίας με πρόσωπα του άμεσου περιβάλλοντος του ενδιαφερόμενου ή δικηγόρο που ενδέχεται να μην γνωρίζουν πού βρίσκεται ο κρατούμενος. Πρόκειται για μορφή κράτησης που εφαρμόζεται κατά κανόνα από απολυταρχικά και / ή δικτατορικά καθεστώτα.